

Statusartikel

Ugeskr Læger 2021;183:V11200859

Sundhedsstyrelsens tiltag over for alkoholforebyggelse og behandling

Marc Künkel Pedersen & Sofie Kruckow

Forebyggelse og Ulighed, Sundhedsstyrelsen

Ugeskr Læger 2021;183:V11200859

HOVEDBUDSKABER

- Mange danskere drikker for meget alkohol.
- Sundhedsstyrelsen arbejder med alkoholforebyggelse og -behandling gennem bl.a. publikationer, monitorering og kampagner.
- Sundhedsstyrelsen har et vedvarende fokus på alkoholforebyggelse, særligt blandt unge.

Danskerne indtager af alkohol har store konsekvenser for folkesundheden; ca. 3.000 årlige dødsfald – svarende til 6% af alle dødsfald – kan relateres til alkohol, som enten den primære eller den sekundære dødsårsag [1]. I tillæg hertil kan indtagelse af alkohol påvirke risikoen for udvikling af ca. 230 ICD-10-klassificerede tilstande og sygdomme [2]. Det gælder bl.a. flere former for kræft (f.eks. i lever, mundhule og svælg), levercirrose og hypertension [1]. Risikoen for at udvikle en alkoholrelateret sygdom øges afhængigt af den mængde alkohol, der indtages [3]. Derudover kan et stort forbrug af alkohol have personlige og økonomiske konsekvenser for den, der drikker, men også for de pårørende, ligesom det har betydelige samfundsøkonomiske konsekvenser [1].

ALKOHOLFORBRUGET I DANMARK

Udviklingen i alkoholforbruget blandt unge havde i slutningen af 1980'erne og ca. ti år frem en opadgående tendens. Men den tendens vendte i slutningen af 1990'erne [4, 5]. De seneste tal viser dog en stagnation eller en stigning i de unges alkoholforbrug [4, 5]. Tal fra Health Behaviour in School-aged Children viser, at de danske 15-årige stadig er dem, som drikker alkohol hyppigst og oftest har prøvet at være fulde sammenlignet med unge i 44 andre lande primært i Europa [6]. Lignende tal bekræftes også i Den Europæiske Rusmiddelundersøgelse (ESPAD) [5]. Yderligere viser ESPAD, at en større andel har prøvet illegale stoffer blandt unge, som har rusdrukket i løbet af de seneste 30 dage, end blandt unge, der ikke har [5]. Store mængder alkohol indtages også på ungdomsuddannelserne, hvor mere end hver femte ung på en gymnasial uddannelse drikker over Sundhedsstyrelsens højrisikogrænse [7].

Blandt danskere over 15 år overskrider ca. hver 14. Sundhedsstyrelsens højrisikogrænse for alkoholindtag i løbet af en typisk uge [8]. Et differentieret blik på alkoholforbruget viser, at det er de 16-24-årige, der hyppigst overskrider Sundhedsstyrelsens lav- og højrisikogrænse for alkoholindtag i løbet af en typisk uge [8]. Derudover rusdrikker ca. halvdelen af de 16-24-årige hver måned [8].

I de seneste år er der dog sket positive tendenser i voksne danskernes alkoholindtag. Der er sket et fald i andelen

af danskere, som overskrider Sundhedsstyrelsens lav- og højrisikogrænse, og der er færre, som rusdrikker [8]. Danskerne drikker dog stadig for meget, når man tager de sundhedsmæssige konsekvenser i betragtning. I 2019 købte hver dansker over 18 år 9,5 l ren alkohol, svarende til ca. 12 genstande om ugen (en genstand defineres ved 12 g alkohol eller 1,5 cl ren alkohol) [9]. Derfor har Sundhedsstyrelsen iværksat en række initiativer med henblik på at styrke både alkoholforebyggelse og -behandling. I det følgende præsenteres dele af Sundhedsstyrelsens arbejde, herunder tidligere og nye initiativer, inden for henholdsvis forebyggelse og behandling på alkoholområdet. Sundhedsstyrelsen iværksætter og tilrettelægger indsatser på baggrund af ny viden på området, dialog med eksperter samt ud fra politiske opdrag (Tabel 1).

TABEL 1 Alkoholbegreber [10].

Begreb	Definition
<i>Risikogrænse for alkoholindtag</i>	
Lav	7/14 genstande ugentligt for kvinder/mænd
Høj	14/21 genstande ugentligt for kvinder/mænd
Storforbrug af alkohol	Forbrug > højrisikogrænsen
Skadeligt forbrug af alkohol	Ud fra ICD-10 bl.a. ift. om forbruget har medført fysisk eller mental helbredsskade og at en egentlig afhængighed kan udelukkes
Alkoholafhængighedssyndrom	Ud fra ICD-10 når ≥ 3 af WHO's kriterier for afhængighed er opfyldt Kriterierne er bl.a. kontroltab, fysiske abstinenser, toleranceudvikling og nedsat social funktion
Rusdrikkeri	Indtag af ≥ 5 genstande ved samme lejlighed

ALKOHOLFOREBYGGELSE

Kommunerne har ansvaret for den borgerrettede alkoholforebyggende indsats [11]. Sundhedsstyrelsen yder rådgivning og udarbejder anbefalinger til kommuner og andre centrale aktører om den forebyggende indsats, monitorerer udbredelsen af alkohol i befolkningen, gennemfører informationskampagner om alkoholvaner og skadevirkninger samt følger forskning i sammenhængen mellem alkohol og skadevirkninger. I det følgende beskrives et udvalg af disse indsatser.

I 2018 udkom Sundhedsstyrelsens forebyggelsespakke om alkohol [10]. Forebyggelsespakken indeholder faglige anbefalinger til kommunal sundhedsfremme og forebyggelse af høj kvalitet inden for alkoholområdet. Kommunerne kan benytte forebyggelsespakken til prioritering og planlægning af indsatsen i den enkelte kommune, ligesom de kan finde inspirationsmaterialer til implementering af anbefalingerne. Formålet med forebyggelsespakken er bl.a. at bidrage til at reducere alkoholforbruget blandt borgerne samt opspore og henvise borgere med behov for alkoholrådgivning og -behandling.

Danske unge har som nævnt et rekordhøjt alkoholforbrug sammenlignet med unge i andre lande [6]. Desuden findes der en sammenhæng mellem den unges tendens til rusdrikkeri og en øget brug af illegale stoffer [5]. Derfor har Sundhedsstyrelsen et særligt fokus på kommunikation i øjenhøjde med de unge. Sundhedsstyrelsen er aktuel med kampagnen »True Story«, som handler om det at leve op til andres forventninger og være god nok. Formålet med kampagnen er at gøre op med nogle af de flertalsmisforståelser, historier og myter, som gør, at de unge føler, at de skal leve op til idealer og forestillinger, der ofte ikke stemmer overens med virkeligheden. Sundhedsstyrelsen ønsker i sidste ende en ændring af den nuværende drukkultur og at flytte de unges holdninger og adfærd i en sundere retning, hvor alkohol ikke er en forudsætning for et socialt ungeliv. For at

understøtte at kampagnen når ud til målgruppen, som er de 16-20-årige, benyttes kendte personer som *Jada* og *Mathias »Zanka« Jørgensen*. Kampagnen kører i en treårig periode frem til udgangen af 2021.

I tillæg til den målrettede kommunikation til unge samarbejdes der også med relevante parter med forbindelse til unge. Sundhedsstyrelsen har sammen med Danske Gymnasier og Danske Erhvervsskoler sendt en fælles appel til landets gymnasier, erhvervsskoler og kommuner med en opfordring til at bidrage til at ændre drukkulturen blandt unge. Appellen lagde fokus på skolernes ansvar for de unges alkoholkultur samt skolens dialog og samarbejde med forældrene.

Sundhedsstyrelsen er løbende med til at tilvejebringe ny viden på alkoholområdet ved at udgive rapporter i samarbejde med forskningsinstitutioner. Rapporterne danner bl.a. grundlag for Sundhedsstyrelsens arbejde med at kvalificere og målrette indsatser, ligesom de giver indblik i danskernes alkoholforbrug og konsekvenserne af alkoholforbruget hos forskellige målgrupper. I en af de seneste rapporter, som Sundhedsstyrelsen har fået udarbejdet i samarbejde med Statens Institut for Folkesundhed (SIF), undersøges alkoholrelaterede helbredskonsekvenser. Rapporten taler sit tydelige sprog: Der er en stigende relativ risiko for tab af sundhed ved et stigende alkoholindtag, og at der er ingen sundhedsgevinst ved et lavt alkoholindtag (1 genstand/dag). For enkelte sygdomme skal der indtages mere end én genstand om dagen for at øge den relative risiko for udvikling af sygdom (antallet af genstande for en øget relativ risiko fremgår i parentes). Det gælder bl.a. bugspytkirtelkræft (≥ 2) og hjerneblødning (≥ 4) [3]. Den nye viden, som rapporten afdækker, har medført, at Sundhedsstyrelsen har indledt arbejdet med at revidere udmeldingerne vedrørende alkohol (**Figur 1**).

FIGUR 1 Sundhedsstyrelsen har en række udmeldinger om alkohol, som bygger på den tilgængelige forskning på området.

I samarbejde med SIF udarbejdedes en rapport om drikkemønstre blandt ældre, og den udkom i 2020 [12]. Rapporten giver et nuanceret indblik i drikkemønstre blandt borgere på 65 år eller derover og drikkemønsterets korrelation til sundhedsrelaterede faktorer. Rapporten tegner et billede af, at langt de fleste ældre har et lavt eller moderat alkoholforbrug. Disse ældre er i øvrigt karakteriseret ved generelt at have en bedre sundhedstilstand og højere trivsel end ældre med de øvrige grupper af drikkemønstre.

Derudover har Sundhedsstyrelsen været bidragsyder til en rapport fra Sundhedsdatastyrelsen om alkoholrelaterede hospitalskontakter, dødsfald samt medicinsk og offentligt finansieret alkoholbehandling blandt 15-24-årige i perioden 2014-2018. Ud fra analyser i Landspatientregistret er der observeret en stigning i antallet af unge, som har kontakt til hospitaler på grund af alkoholindtag [13].

Sundhedsstyrelsen har efter inspiration fra et veldokumenteret svensk initiativ udarbejdet metoden »Ansvarlig udskænkning«. Metodens mål er et trygt natteliv og festmiljø med fornuftige rammer, hvor de unge færdes, f.eks. festivaler og fester på uddannelsesinstitutioner. Det indebærer f.eks. at opkvalificere kommunernes

arbejde med at uddele bevillinger, udarbejde rusmiddelpolitikker og uddanne personale. Materialet ventes offentliggjort i foråret 2021.

Sundhedsstyrelsen fastholder på ovennævnte baggrunde et varigt fokus på alkoholforebyggelse og støtter projekter gennem en pulje til sundhedsfremme og sygdomsforebyggelse, som bl.a. beskæftiger sig med alkoholforebyggelse.

ALKOHOLBEHANDLING

Det er kommunerne, der har ansvaret for alkoholbehandlingen i Danmark [11]. Sundhedsstyrelsen arbejder for at understøtte kvaliteten i kommunernes alkoholbehandling, bl.a. ved at udarbejde rådgivningsmateriale og støtte metodeudviklingsprojekter. I det følgende beskrives et udvalg af disse indsatser.

Sundhedsstyrelsen udarbejder nationale kliniske retningslinjer (NKR) på alkoholområdet. Der er således én NKR for udredning og behandling af alkoholafhængighed [14] og én NKR for udredning og behandling af alkoholafhængighed med samtidig psykiatrisk sygdom [15].

Formålet med de NKR er at sikre en evidensbaseret indsats af ensartet høj kvalitet på tværs af offentligt finansierede og private tilbud.

I 2019 udkom Sundhedsstyrelsens servicetjek af den offentligt finansierede alkoholbehandling [16].

Servicetjekket havde til formål at afdække udfordringerne på alkoholbehandlingsområdet af både faglig og strukturel karakter. Disse udfordringer har affødt følgende initiativer:

Sundhedsstyrelsen arbejder på initiativer, der skal mindske opsporingsgabet. Opsporingsgabet dækker over, at der i Danmark er ca. 140.000 borgere med alkoholafhængighed og ca. 585.000 borgere med et skadeligt forbrug [17], mens der ifølge Det Nationale Alkoholbehandlingsregister (NAB) kun var 17.600 patienter i alkoholbehandling i 2018 [17]. I tillæg hertil viser en opgørelse, at de, som kommer i offentligt finansieret alkoholbehandling, i gennemsnit har haft et overforbrug i ca. ti år, inden de første gang starter i alkoholbehandling, og at alkoholforbruget i gennemsnit var 20 genstande dagligt ved første henvendelse til behandlingsinstitutionen [18].

Sundhedsstyrelsen har ligeledes igangsat arbejdet med at få kvalificerede og opdaterede tal om antal danskere, som har et storforbrug, et skadeligt forbrug af alkohol eller er afhængige af alkohol.

Sundhedsstyrelsen har for nylig fået udarbejdet et materiale, som skal understøtte kommunernes systematiske tidlige opsporing af borgere med behov for rådgivning om alkohol eller alkoholbehandling. Materialet er henvendt til det kommunale sundhedspersonale og giver sundhedspersonalet indsigt i, hvordan man med fordel kan udføre tidlig opsporing af borgere med behov for alkoholrådgivning eller -behandling.

Derudover har Sundhedsstyrelsen igangsat et arbejde med at styrke og ensarte anvendelsen af data fra NAB. I NAB er det muligt at få et overblik over f.eks. antallet af personer, der modtager behandling for alkoholmisbrug, deres drikkevaner, deres socioøkonomiske karakteristika samt årsagen til, at behandlingsforløbet afsluttes. Det betyder dels, at kommuner og regioner kan tilrettelægge indsatsen for opsporing af relevante målgrupper, dels at kommuner og behandlingsinstitutioner kan følge op på kvalitet og effekt af behandlingen og dermed tilpasse og kvalificere behandlingen i dialog med borgerne.

I tillæg til disse initiativer har Sundhedsstyrelsen i en årrække via Center for Offentlig Kompetenceudvikling delvist finansieret en alkoholbehandleruddannelse til alkoholbehandlere i offentlig ambulant alkoholbehandling. Formålet er at bidrage til at højne kvaliteten af alkoholbehandlingen i de enkelte kommuner og nationalt. Dertil har Sundhedsstyrelsen gennem en årrække bevilget penge til Alkohol og Samfunds Alkolinje, som yder anonym

og gratis rådgivning til borgere, der drikker for meget, samt til pårørende.

Danske unge har et højt alkoholforbrug sammenlignet med unge i andre nordiske og europæiske lande. Derfor har Sundhedsstyrelsen et særligt fokus på alkoholforebyggelse blandt unge, f.eks. gennem kampagnen »True Story« og metoden »Ansvarlig udskænkning«. Foto: iStock

OPSAMLING

Det fortsat høje indtag af alkohol blandt danske borgere fordrer et kontinuerligt fokus på både alkoholforebyggelse og -behandling. Sundhedsstyrelsen vil bl.a. på baggrund af de rapporter, som er igangsat, arbejde målrettet videre med de udfordringer, som rapporterne afdækker samt kvalificere den eksisterende indsats.

Hvis man ønsker at læse mere om Sundhedsstyrelsens arbejde med alkoholforebyggelse og -behandling, kan man læse mere på Sundhedsstyrelsens hjemmeside.

Korrespondance *Marc Künkel Pedersen*. E-mail: mkpe@sst.dk

Antaget 9. februar 2021

Publiceret på ugeskriftet.dk 5. april 2021

Interessekonflikter ingen. Forfatterens ICMJE-formularer er tilgængelige sammen med artiklen på ugeskriftet.dk

Taksigelser *Sara Lindhardt*, Sundhedsstyrelsen takkes for bidrag til kritisk indholdsmæssig manuskriptrevision og endelig godkendelse af manuskriptet.

Referencer findes i artiklen publiceret på ugeskriftet.dk

Artikelreference Ugeskr Læger 2021;183:V11200859

SUMMARY

The Danish Health Authority: prevention of alcohol intake and treatment of alcohol-related disorders

Marc Künkel Pedersen & Sofie Kruckow

Ugeskr Læger 2021;183:V11200859

Consumption of alcohol has major consequences for public health in Denmark, and many Danes still drink too much, given the health consequences. The Danish Health Authority supports the municipalities' effort with prevention of misuse of alcohol intake and treatment of alcohol-related disorders. Among other things, we monitor the prevalence of alcohol intake in the population, compose materials for counselling and financially support projects, which develop new methods for prevention and treatment in relation to alcohol. The Danish Health Authority withholds an ongoing focus on prevention of alcohol intake, especially among adolescents.

REFERENCER

1. Eriksen L, Davidsen M, Jensen HAR et al. Sygdomsbyrden i Danmark – risikofaktorer. Sundhedsstyrelsen, 2016.
2. Global status report on alcohol and health 2018. World Health Organization, 2018.
3. Lassen TH, Petersen MNS, Hviid SS et al. Alkoholrelaterede helbreds-konsekvenser – en systematisk litteraturgen-nemgang af nyeste evidens. Statens Institut for Folkesundhed, 2020.
4. Skolebørnsundersøgelse 2018. Helbred, trivsel og sundhedsadfærd blandt 11-, 13- og 15-årige i Danmark. Statens Institut for Folkesundhed, 2019.
5. Den Europæiske Rusmiddelundersøgelse (ESPAD) 2019 – rusmiddeladfærd blandt skoleelever i 9. klasse i Danmark og udviklingen siden 1995. Sundhedsstyrelsen, 2020.
6. Spotlight on adolescent health and well-being – findings from the 2017/2018 Health Behaviour in School-Aged Children (HBSC) Survey in Europe and Canada. World Health Organization, 2020.
7. Pisinger V, Thorsted A, Jezek AH et al. UNG19 – sundhed og trivsel på gymnasiale uddannelser 2019. Statens Institut for Folkesundhed, 2019.
8. Danskernes Sundhed – Den Nationale Sundhedsprofil 2017. Sundhedsstyrelsen, 2018.
9. Der blev solgt lidt mindre øl og vin i 2019. Nyt fra Danmarks Statistik nr. 235. <https://www.dst.dk/da/Statistik/nyt/NytHtml?cid=30798> (18. jun 2020).
10. Forebyggelsespakke – alkohol. Sundhedsstyrelsen, 2018.
11. LBK nr. 903, 26. aug 2019.
12. Alkohol – drikkemønstre blandt ældre. Sundhedsstyrelsen, 2020.
13. Unge og alkohol. Sundhedsdatastyrelsen, 2020.
14. National klinisk retningslinje – behandling af alkoholafhængighed. Sundhedsstyrelsen, 2018.
15. National klinisk retningslinje for udredning og behandling af samtidig alkoholafhængighed og psykisk lidelse. Sundhedsstyrelsen, 2018.
16. Sundhedsstyrelsens servicetjek af offentligt finansieret alkoholbehandling. Sundhedsstyrelsen, 2019.
17. Alkoholforbrug i Danmark. Statens Institut for Folkesundhed, 2008.
18. Afdækning af kvalitet i offentligt finansieret ambulant alkoholbehandling. Sundhedsstyrelsen, 2019.